

4. Так это было: Национальные репрессии в СССР, 1919-1952 гг.: В 3т. М., 1993. – Т. 1., С. – 143-251.
5. Шмидт Уте. Бессерабия. Немецкие колонисты Причерноморья: очерки. – Одесса: Optium, 2015. – 474 с.: ил.

Shevchenko V. Volksdoyce in Transnistria during the Second World War

The article is devoted to the peculiarities of Nazi politics in the occupied territory. Particular attention is paid to the fate of ethnic Germans who were in Transnistria.

Keywords: Folksodice, Transnistria, World War II, Third Reich.

Шевченко Аліна

*Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, студентка 4 курсу
Науковий керівник: к. і. н. проф. Дьомін О. Б.*

Висвітлення введення військ Варшавського договору в Чехословаччину в центральних радянських газетах (серпень – вересень 1968 р.)

У статті досліджувалось висвітлення події в Чехословаччині 1968-го року у центральних радянських газетах серпня-вересня 1968-го року. Радянські газети зазначеного періоду були вісниками і аналітиками подій з боку соціалістичних країн, на відміну від ЗМІ Чехословаччини, в якій в газетах і радіо діяли переважуючою більшістю діячі «празької весни». В статті наводяться загальні цифри статей, їх тематичний розподіл, відбулась спроба осмислити мотиви прийнятих країнами-учасницями Варшавського договору рішень щодо подій в Чехословаччині.

Ключові слова: Чехословаччина, країни Варшавського договору СРСР.

1968 рік називають «загадковим», «містичним». Дослідники не можуть пояснити чому саме в цьому році люди в різних точках планети одночасно впали в революційний раж. Ідейний протест, що розгортався на тлі початку глобальної економічної скрути, І.Валлерстайн називав «всесвітньою революцією 1968-го року». [12, с. 165] Саме ця антисистемна революція змогла висунути чимало нових ідей, які розхитали ліберальні стовпи, на яких трималась ідейна структура капіталістичної геокультури.[4, с.20] Якщо революційні протести і були виявленням стихійного невдоволення колишніми цінностями, результатом свободолюбних прагнень молоді, то їх енергія уміло акумулювалась і використовувалась для реалізації конкретного варіанту

Трансатлантичного партнерства, що передбачав безумовне домінування США. [2, с. 2].

У січні 1968 р. в Чехословаччині був зміщений президент країни і 1-й секретар ЦК Чехословаччини А.Новотний, главою компартії був обраний представник ліберального крила компартії А.Дубчек. У квітні була опублікована оновлена програма компартії країни, в якій проголошувався курс на демократизацію і економічні реформи, період, який увійшов в історію як «празька весна». До участі в управлінні країною залучалися представники інших партій і рухів, за опозицією тепер визнавалося право на існування, була скасована цензура. В газетах почали з'являтися статті з критикою компартії, соціалістичного ладу. Керівники КПРС намагались розібратись у ситуації : були влаштовані зустрічі у Дрездені 23 березня і Чієрні-над-Тисою 29 липня – 1 серпня на яких обговорювались рамки демократизації, збереження керівної ролі КПЧ, зміни кадрів, обмеження свободи діяльності, суспільна відповідальність у справі збереження соціалізму. 3 серпня відбулася зустріч керівництва 6-ти партій в Братиславі – тема – колективна відповідальність у справі захисту соціалізму – Л.Брежнєву був переданий лист 5-ти членів керівництва КПЧ – Індри, Кольдера, Капека, Швестки і Біляка з проханням надання діючої допомоги і підтримки. В середині серпня Л.Брежнєв у телефонних розмовах з А.Дубчеком з'ясовував чому не виконуються домовленості : кадрові перестановки, розділ МВД і держбезпеки та ін. 13 серпня у Прагу було направлено звернення Політбюро ЦК КПРС щодо недружніх випадів чехословацьких газет, що підривали домовленості, досягнені в Чієрні-над-Тисою. 18 серпня на закритій зустрічі «п'ятірки» союзники узгодили думку ЦК КПРС про те, що з боку КПРС та інших братських партій вичерпані усі політичні засоби впливу на керівництво КПЧ. У ніч на 21 серпня 1968 року в Чехословаччину були введені війська п'яти країн Варшавського Договору (СРСР, Болгарії, Угорщини, НДР і Польщі).

Дана тема є досить політизованою і спекулятивною, має безліч пліток і фальсифікацій на початку ХХІ століття, що визначає її суспільну актуальність. Стає необхідним розширення кола джерел щодо подій у Чехословаччині. Певну інформацію подають матеріали радянських періодичних видань. Вони демонструють ставлення керівництва СРСР до змін у Чехословаччині. Наукова актуальність обумовлена тим, що в історіографії радянського періоду дії союзних військ обґрунтовувались партійним рішенням, пострадянська ж історіографія почала ганьбити ввід військ. Мета роботи – проаналізувавши статті центральних радянських газет, дослідити ставлення ЦК КПРС до подій у Чехословаччині 1968 року і спробувати зрозуміти мотиви прийняття рішень.

Були досліджені статті серпня-вересня 1968-го року центральних радянських газет «Известия», «Правда», «Советская Россия» і «Труд». У серпні 1968-го року тема Чехословаччини стає постійною на сторінках газет, а суттєвою датою тут є 21 серпня – дата вводу військ Варшавського договору. Наступні цифри продемонструють таке : перша цифра – кількість статей в кожній газеті до 21 серпня, друга – від 21-го серпня до кінця вересня. Газета

«Известия» : 13 і 68 ; Газета «Труд» - 10 і 55; Газета «Правда» : 21 і 73; Газета «Советская Россия» - 6 і 55. Загальна кількість статей про події в Чехословаччині в них становить – 280 одиниць. Найбільше писала «Правда» – 94 статті за два місяці. Усі статті можна розділити на групи за критерієм їх тематики. Найбільша кількість статей – про фіксацію політичних подій, звіт про перебування військ, перемовини, тобто суто інформаційні статті.

Структура цього типу статей побудована таким чином, що, зазвичай, перша частина містить інформацію про врегулювання ситуації у країні з фактажем, друга частина про виступи контрреволюційних елементів знову з прикладами. Постійна тема статей цього типу – обґрунтування рішення ЦК КПРС та інформація про те, що контрреволюційні сили у Чехословаччині співпрацюють з ворожими зовнішніми силами, газети викривали їх вчинки і наміри: «Так, вопреки ясному заявлению союзных стран о том, что их воинские части не собираются вмешиваться во внутренние дела Чехословакии, распространяются слухи, будто имеется в виду вернуть к руководству страной бывшего президента ЧССР А.Новотного». [11, 25 серпня] Беручи до уваги потужність радянської розвідки тих часів, очевидно, що суть справи була з'ясована Москвою ще на найперших порах – назріває питання – чому цьому не була дана відсіч з самого початку? Можливо керівництво КПРС хотіло «вивести на чисту воду» контрреволюційні сили в Чехословаччині, адже дії направлені на розгортання конфлікту, підігрівання інформаційного буму, плітки і характеризують сили, що намагаються здійснити переворот, війну тощо, а не реформацію державного правління. Ця думка мала підтвердження у заяві ТАСС від 23 серпня : «Подпольные радиостанции передают заявления, призывающие к выходу ЧССР из организации Варшавского договора, объявлению Чехословакии так называемым «нейтральным государством», к ориентации ее внешнеполитического курса на сближение с теми империалистическими государствами, прежде всего ФРГ, которые претендуют на роль опекунов ЧССР. Характерно, что эти передачи... подхватываются империалистической пропагандой» [9, 25 серпня]. 27-го серпня відбулись перемовини керівництва КПРС з ЧСРС, Після повернення до Чехословаччини керівництво заявило «правительство не обращалось в СоветБезопасности с просьбой о постановкеэтого вопроса, и о том, чтооноотребует снять его с повестки дня». [9, 29 серпня] 10 вересня відбулись радянсько-чехословацькі перемовини економічного характеру: «...о поставках из Советского Союза в ЧСРС газа, нефти, железной руды (окатышей) и других товаров.» [12, 11 серпня] З 10 вересня газети майже не писали про дії активістів, наголошувалось на врегулюванні ситуації в Чехословаччині.

Звісно, події в Чехословаччині мали резонанс за межами СРСР. Друга за чисельністю статей група – міжнародна реакція на події «...особенно выделяются на сей счет правящие круги Бонна. Они буквально беснуются, невольно выдавая свои расчеты, связанные с деятельностью контрреволюционных сил Чехословакии». [11, 23 серпня] В.Ульбрихт – керівник ГДР у квітні заявляв чехословацькому послу В.Коларжу, що з боку

ФРН проти ГДР «ведеться психологічна війна», матеріали для котрої у великій кількості, збираються Бонному ЧСРР, так з боку ФРН до чехословацьких подій була особлива увага. [1, с. 5] Якщо у вересні становище в середині Чехословаччині потрохи нормалізувалося, то міжнародний резонанс, як свідчать радянські газети, продовжувався : «Лондонская газета «Санди таймс», например, призывает чехословацких контрреволюционеров «перейти к вооруженной борьбе» ; «Английский пен-клуб (клуб писателей) выступил с заявлением, будтобы в Праге проводятся аресты литераторов. Были названы фамилии людей из которых одни благополучно здравствуют в Праге... другие...разбежались кто в Мюнхен, кто в Вену, кто в Белград».[10, 6 вересня] 6 вересня була опублікована заява міністерства внутрішніх справ ЧСРР, в якій вказувалось «эти работники культуры нормально трудятся и активно участвуют в общественной жизни страны». [10, 6 вересня]

Сторінки радянської преси було наповнені реакцією радянського суспільства на рішення ввести війська ОВД в Чехословаччину. Виказували свою згоду працівники заводів союзних республік, публікувались інтерв'ю з населенням. Значна кількість населення у своїх доповідях до керівництва вказувала на недоліки у роботі партії: «...кое-кто не прочь свести нормализацию обстановки в стране к очистке фасадов зданий от листовок и надписей, к ремонту дорог и т.п.». [12, 7 вересня]

Важливими для розуміння настроїв чехословацького народу є статті, котрі свідчать про стан ЗМІ Чехословаччини. Суттєвою проблемою з перших днів перебування військ ОВД у Чехословаччині було те, що більшість радіостанцій не передавали радянські новини, що допомогло б у повній мірі розуміти ситуацію народу. 21 серпня у Чехословаччині разом з неофіційними радіостанціями почала працювати нова радіостанція «Влатва»: «передала обращение к солдатам и офицерам чехословацкой народной армии и призвала их оказать всяческое содействие и поддержку армиям социалистических стран.» [10, 22 серпня] 27-го серпня почала роботу газета «Руда право», котра «... не имеет ничего общего с Центральном Комитетом, который был создан на так называемом чрезвычайном съезде...» [10, 28 серпня]

Загалом, досліджувані газети публікували схожі статті, але наявні деякі відмінності. Газета «Известия», орган рад депутатів трудящихся СРСР, по тематиці Чехословаччини публікувала найбільше статей про міжнародну реакцію, також інформаційні статті і листи робочих. Газета «Труд», орган всесоюзної центральної ради професійних союзів, містила найбільшу кількість статей про мітинги і збори робочих, публікувала заяви профспілок. Газета «Советская Россия», газета центрального комітету комуністичної партії Радянського Союзу особливо не вирізняючись контентом з поміж інших, хіба що найменшою кількістю статей про Чехословаччину (61 стаття) публікувала загалом статті про підтримкою чехів соціалістичними країнами. Газета «Правда», орган Центрального комітету КПРС, найбільше публікувала статті про міжнародну реакцію і статті про солідарність соціалістичних країн.

Таким чином, центральна радянська преса щодо дослідження подій у Чехословаччині 1968 р. демонструє ставлення КПРС, радянського народу та міжнародна реакцію по введенню військ ОВД до Чехословаччини. В газетах наявна єдина думка, що це рішення було зваженим і обґрунтованим, в результаті якого країна залишилась у соціалістичному таборі до 1991 року. Єдність думок була обумовлена конкретною ідеологією Радянського Союзу, його курсом на міцність соціалістичного табору.

Література

1. **Богусловаський А.** Взгляд из восточного Берлина/ А.Богуславський. – М., 2012. – 25 с.
2. **Булгаков В.** Еще раз о «Пражской весне», операции «Дунай» и угрозе большой войны в Европе в 1968 - м / В.Булгаков, В.Шевченко, А.Байлов - Ростов-на-Дону : Южный федеральный университет, 2015 – 46 с.
3. **Булгаков В.** «Пражская весна» или военно-стратегическая операция «Дунай»? / В.Булгаков, В.Шевченко, А.Байлов, - Ростов-на-Дону : Южный федеральный университет, 2014 – 44 с.;
4. **Валлерстайн И.** После либериализма / И.Валлерстайн. – М.: Едиториал УРСС, 2003. – 256 с.
5. **Известия.** Орган советов депутатов трудящихся СССР – М., 1968 – вересень
6. **Известия.** Орган советов депутатов трудящихся СССР – М., 1968 – серпень
7. **Правда.** Орган центрального комитета КПСС – М., 1968 – вересень
8. **Правда.** Орган центрального комитета КПСС – М., 1968 – серпень
9. **Советская Россия.** Газета центрального комитета коммунистической партии Советского Союза - М., 1968 – серпень
10. **Советская Россия.** Газета центрального комитета коммунистической партии Советского Союза - М., 1968 – вересень
11. **Труд.** Орган всесоюзной центральной ради професійних союзів – М., 1968 – серпень
12. **Труд.** Орган всесоюзной центральной ради професійних союзів – М., 1968 – вересень
13. **Усатенко І.** Соціально-політичний розвиток капіталістичного суспільства в концепції І.Валлерстайна. / І.Усатенко – Одеса.: ОНУ, 2017 – 221 с.

Shevchenko A. Illumination of the introduction of troops of the Warsaw Treaty in Czechoslovakia in the central Soviet newspapers (August-September 1968)

The article examines the enlightenment of the events in Czechoslovakia in 1968 in the central Soviet newspapers August-September 1968. The Soviet newspapers of this period were the messengers and analysts of events from the side of the socialist countries, in contrast to the media of Czechoslovakia, in which newspapers and radio acted as the predominant majority of the figures of "pravskaya spring". The article gives the general figures of the articles, their thematic distribution, an attempt was made to understand the motives of the decisions taken by the Warsaw Pact countries regarding the events in Czechoslovakia.

Keywords: Czechoslovakia, countries of the Warsaw Treaty of the USSR.